

District
Berendrecht
Zandvliet
Lillo

't Stad
is van
iedereen.

Erfgoedroute

Tussen Hemel en Aarde...

Praktische informatie

“**Tussen Hemel en Aarde**” is een fietstocht met erfgoedkarakter doorheen Berendrecht en toont de stille getuigen uit de rijke geschiedenis van de Antwerpse polder.

Volg de route aan de hand van de tekst en de kaart achteraan. Het vertrekpunt van de fietstocht ligt aan Woon- en Zorgcentrum Monnikenhof te Berendrecht en de totale afstand van het traject is ongeveer 15 kilometer.

Het traject loopt hoofdzakelijk langsheen aangelegde wegen en fietspaden. Hierdoor is het vlot toegankelijk voor alle types fietsen. Hier en daar zijn gevaarlijke oversteken of een onverhard stuk weg helaas onvermijdelijk. Wees dus voorzichtig, veiligheid primeert!

De route loopt gedeeltelijk langsheen het fietsknooppuntennetwerk waarop perfect kan worden aangesloten voor grotere fietsuitstappen. Zoek naar knooppunt 17 tussen Berendrecht en Stabroek.

Voor meer informatie over deze fietstocht met erfgoedkarakter kan u altijd terecht bij de dienst Cultuur, in het districtshuis te Berendrecht:
Antwerpsebaan 140
2040 Berendrecht
of telefonisch op 03 289 28 13
of elektronisch via cultuurantenne.bzl@stad.antwerpen.be

Tussen Hemel en Aarde...

Ergens ten noorden van de Metropool Antwerpen vindt u een dorpje terug. Het ligt verscholen tussen de groene Antwerpse polders en de industriële haven. Enkele kilometers verder meandert de grens met Nederland.

Vandaag is het er rustig en aangenaam vertoeven in dat Berendrecht, maar dit was ooit anders. De dijken die nu nog het landschap definiëren, zijn stille getuigen die berinneren aan de eeuwigdurende strijd tegen het water. Onder het geduldige beheer van abten en provisorsen krijgt Berendrecht vorm; kerk en geloof worden de spil waarrond het dagdagelijkse leven draait. Maar ondanks al dat beilige geloof, zijn bijgeloof, beksen en spoken nooit veraf...

Deze fietstocht neemt u mee op ontdekkingstocht doorheen verhalen rond geloof en bijgeloof en laat u kennis maken met de belangrijke rol die de Sint-Michielsabdij in Berendrecht speelde. Laat u overrompelen door het weidse landschap en fiets doorheen de geschiedenis van dit dorp, ergens tussen hemel en aarde.

Godshuizen en buitenverblijven

Het Woon- en Zorgcentrum Monnikenhof aan de gelijknamige Monnikenhofstraat dompelt ons al meteen onder in het religieuze verleden van het dorp Berendrecht.

Waar nu heel wat inwoners van de rust van het gebouw genieten, vond u hier vroeger het 'Godshuis Sint-Jozef' terug. Deze combinatie van hospitaal en gastenhuus werd gebouwd in 1897 en zorgde voor de armere bevolking en reizigers van Berendrecht, Zandvliet en Lillo. U vond er niet alleen slaappleatsen, maar evengoed een boerderij, bakkerij en wasplaats.

De naam Monnikenhof neemt ons nog verder mee in de tijd, namelijk naar de middeleeuwen. De abdijheren van Sint-Michiel stichtten in 1254 een kapel, het zogenaamde Monnikenhof. Het was het buitenverblijf voor de voorname clerus en het centrum van wereldse en hemelse activiteiten. Monnikenhof is eveneens de start van onze ontdekkingstocht door dit unieke verleden.

Voorzichtig steken we de drukke straat over en rijden we rechts de Kleine Bredestraat in tot aan het kruispunt met de Antwerpsebaan, waar we links het fietspad nemen. Aan de rotonde slaan we rechts de Schouwvegerstraat in.

Het verzonken dorp...

De torenspits van de Sint-Jan Baptistkerk begroet ons als we de Schouwvegerstraat verder volgen. Deze parochiekerk werd genoemd naar de patroonheilige Sint-Jan de Dooper en haar bouw luidde een nieuw tijdperk voor Berendrecht in.

De bouw van deze kerk begint ergens rond 1328, een rampenjaar waarbij zware overstromingen het toenmalige dorpje Berendrecht na een dijkbreuk volledig van de kaart veegde. Het toenmalige Zandvliet en de abdij schenken een aanzienlijk aantal gronden en het dorp Berendrecht wordt opnieuw opgebouwd op hoger gelegen gronden.

De grenzen, die enkele jaren nadien in 1330 worden vastgelegd, bleven ongewijzigd tot 1958. In dat jaar werd Berendrecht bij Antwerpen gevoegd.

De kerk zelf werd door de eeuwen heen steeds groter, maar werd grotendeels vernield in 1940 wanneer het Belgische leger beslist de toren op te blazen. Drie jaren nadien werd de heropgebouwde kerk ingewijd en zelfs vandaag nog verbergt ze schatten binnenin en op het kerkhof die vele eeuwen oud zijn.

We fietsen verder rechtdoor en komen zo in de Sint-Jan Baptiststraat. Deze volgen we tot we op het einde links via een korte helling het jaagpad van het Schelde-Rijn kanaal bereiken. Op het jaagpad, slaan we rechtsaf.

Wind en water

De Schelde is onlosmakelijk verbonden met de geschiedenis van het dorpje Berendrecht. Sinds 1037 begon men ten noorden van Antwerpen systematisch de Schelde in te dijken. Op die manier kreeg je vruchtbare landbouwgronden, waarrond al gauw nederzettingen ontstonden.

In zo'n lage polder ontstond de heerlijkheid Berendrecht, die behoorde tot het markgraafschap Antwerpen. Berendrecht was niet zomaar een dorpje. De naam duikt voor het eerst op in een officiële akte van 1119 waarin bevestigd wordt dat Godfried van Bouillon goederen en landerijen schonk aan het Sint-Michielskapittel te Antwerpen.

De abten zetten geduldig de strijd tegen het water voort, maar dit kan niet voorkomen dat het landschap geregeld geteisterd werd door overstromingen, hetzij door natuurlijke redenen, hetzij uit strategische overwegingen.

In de zeventiende eeuw werd er zelfs een dijkgraaf aangesteld, belast met de herindijking en drooglegging van het polderlandschap. De verantwoordelijkheden van dit 'polderbestuur' is pas enkele jaren geleden overgeheveld naar de provincie.

Ook vandaag zijn de dijken van groot belang voor deze regio en de laatste grote overstroming uit 1953 ligt bij vele polderbewoners nog vers in het geheugen.

Wij fietsen verder en net na één van de grote verkeerslichten voor de scheepvaart, verlaten we het jaagpad en slaan we rechts de Derdeweg in.

Waar heksen en spoken zich roeren.

Rechts zien we de Buitenmolen verschijnen. Vandaag is dit de enige molen die Berendrecht nog rijk is, maar het was ooit anders. Molens waren immers de enige leveranciers van meel, dat nodig was om brood te bakken. Wind was immers ook een energiebron die voldoende voorradig was. Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog speelden de molens een belangrijke rol. Er werd immers niet alleen gemalen volgens de officiële krijgsverrichtingen van de bezetter, maar ook in het zwart, om de karige oorlogsrantsoenen aan te vullen.

Meestal werd er enkel overdag gemaald, want na zonsondergang was dit het speelterrein van allerlei duistere krachten. Ondanks de aanwezigheid van monniken en kerken, zijn er heel wat verhalen van heksen die 's nachts hand in hand rond de molen dansten.

De oude volksvertellingen houden ook vol dat het hier regelmatig spookte. Vreemde, witte gedaanten achtervolgden hier nachtelijke voorbijgangers en joegen ze de stuipen op het lijf met hun verschrikkelijke kreten.

Vreemd genoeg verdween dit bovennatuurlijke verschijnsel snel toen de toenmalige burgemeester uitvaardigde dat er op deze gedaanten mocht geschoten worden.

Aan het einde van deze straat steken we voorzichtig de Zoutestraat over en volgen ze linksaf tot we aan onze rechterzijde de onverharde Windmolenweg bereiken. We slaan deze weg in en rijden plots tussen de velden en akkers.

Als we voorbij de kruising met het Berendrechtsvoetpad zijn, fietsen we nog even verder over dit veldweggetje tot we aan de Antwerpsebaan komen, wij slaan rechtsaf en volgen deze tot aan de Steenovenstraat die we links inslaan.

We volgen de Steenovenstraat een eindje tot we rechts de Kapelstraat kunnen inslaan.

Wat een begankenis...

Tussen het groen vindt u hier de Kapel van den Hagelberg. In 1732 werd er op een heuveltje, dat de naam 'Hagelberg' droeg, een kapelletje geplaatst door pastoor Verlinden. Het stelde niet meer voor dan een zuil met een Mariabeeldje erin, maar stilaan trok deze heuvel meer en meer gelovigen aan. Toen de veepest de Noordelijke Provinciën teisterde, ondernamen heel wat inwoners uit het Nederlandse Ossendrecht een pelgrimstocht naar de kapel. Zo werd de kapel stilaan een bekend bedevaartsoord, waar de gelovigen hun heil zochten bij Maria als 'Troosteres der Bedrukten'. Meer en meer gemeenten en parochies ondernamen bedevaartstochten naar de kapel, zodat de 'Berendrechtse Begankenis' rond 8 september een traditie werd. Met het aantal bedevaarders groeide ook de kapel.

In de tuin, door de takken heen, kan u een grot zien. Deze replicagrot staat centraal, omgeven door een aantal beelden die de verschillende 'staties' van de rozenkrans voorstellen.

Wij rijden de Kapelstraat uit en slaan linksaf de Bosstraat in, tot we de rotonde met de Steenovenstraat bereiken. Hier blijven we de straat volgen en steken voorzichtig door onder de brug van de snelweg. We blijven steeds rechtdoor de Steenovenstraat volgen.

De hemel op aarde...

Plots bevinden we ons tussen bos- en heidelandschappen. Dit prachtige natuurlandschap biedt onderdak aan heel wat planten- en diersoorten. Hier ziet u nog vlinders fladderen en hoort u de specht ergens tussen de bomen hameren.

Uitgestrekte landerijen waren trouwens erg belangrijk voor onze abdijheren. De abdij bezat ongeveer 660 hectaren land in de Antwerpse Polder, waarvan het leeuwendeel (87%) in de gemeenten Zandvliet en Berendrecht lagen. Hier had de abdij pachthoeven, akkers, weiden, bossen en huizen. Pachtgelden, visrechten en dijktienden brachten geld in het laatje.

Al deze inkomsten en goederen moesten uiteraard beheerd worden, waarvoor de abdij een 'provisor' aanstelde. Deze provisor was belast met het dagelijkse beheer van de vruchtbare poldergronden en nam zijn intrek in het 's Heerenhof of Monnikenhof te Berendrecht.

Wij genieten ondertussen verder van het landschap en slaan rechts de Konijnendreef in, om op het einde van deze straat rechtsaf het Oud Broek te volgen tot aan de Abtsdreef. We steken deze over en volgen rechts het fietspad en rijden opnieuw de snelwegbrug onder. Meanderend brengt de Monnikenhofstraat ons in de wijk Viswater, we rijden een eindje verder in de Monnikenhofstraat waar we uiteindelijk links de Averbodestraat inslaan.

Over abdijen en abten...

Waar zich vandaag de wijk Viswater bevindt, stond ooit het 's Heerenhof of Monnikenhof. Dit prachtige domein was het administratieve knooppunt van de provisor, omgeven door weelderige tuinen en aangelegde lanen.

Vandaag vinden we niets meer terug van al deze pracht en praal, maar het is niet verwonderlijk dat heel wat straatnamen nog verwijzen naar de geschiedenis van deze plek.

De Averbodestraat verwijst naar één van de dochterabdijen van Sint-Michiels, die ook vandaag nog bestaat.

De Norbertijnenstraat, die we rechts inslaan,

verwijst dan weer naar de orde en de heilige Norbertus zelf, de stichter van deze orde.

We gaan meteen weer rechtsaf, de Middelburgstraat in waar we op het einde van deze straat de Tongerlostraat links indraaien,

eveneens een verwijzing naar één van de dochterabdijen van Sint-Michiels.

We volgen de Tongerlostraat tot we links de Gillis Damaesstraat inslaan.

Op het einde van deze straat slaan we rechts de Van Couwervenstraat in.

Norbert van Couwerven was in de 17de eeuw de 41ste abt van de Sint-Michielsabdij en bekend als bevlogen predikant en uitmuntend bestuurder. Om de studiegeest binnen de abdij te bevorderen, vergrootte Van Couwerven de bibliotheek en schonk hij zijn persoonlijke boekenverzameling aan de leeszaal.

Eerder toevallig vindt u ook vandaag nog de bibliotheek in deze wijk.

We blijven de Van Couwervenstraat rechtdoor volgen (geen zijstraten) en op het einde van deze straat slaan we links de Cecilianenstraat in en bereiken we de Antwerpsebaan, het eindpunt van onze fietstocht.

Wanneer we rechts de Antwerpsebaan volgen, komen we terug aan de Kleine Bredestraat, die we doorfietsen. We bereiken automatisch opnieuw het beginpunt van de tocht.

COLOFON

Verantwoordelijke uitgever | Luc Gorsele
Wettelijk depotnummer | D/2012/0306/78
Vormgeving & druk | Marketing & Communicatie stad Antwerpen | 77395
Teksten & fotografie | Bart Verdeyen

